

Tanulmány a közpolitikában a társadalmi befogadással és szociális védelemmel kapcsolatos szempontok érvényesítésének eszközeként alkalmazott társadalmi hatáselemzésről az EU tagállamaiban¹

Vezetői összefoglaló

Bevezetés

A tanulmány az Európai Bizottság Foglalkoztatási, Szociális és Egyenlő Esélyek Főigazgatóságának (DG EMPL) megbízásából készült, a szociális védelem és társadalmi befogadás területén alkalmazott, nyitott koordinációs módszeren (OMC SPSI) belüli, társadalmi hatáselemzéssel kapcsolatos, kölcsönös tanulás elősegítésére. A kutatás általános célkitűzése az EU tagállamaiban a társadalmi hatáselemzéssel kapcsolatos jelenlegi különböző megoldások leírása, összehasonlítása és elemzése, valamint hatékony társadalmi hatáselemző rendszerek alkalmazására és hatékony társadalmi hatásvizsgálatra vonatkozó javaslatok megfogalmazása volt.

Ebben a tanulmányban a „hatáselemzés” (HE) jelentése: a politikai javaslatok jövőbeli valószínű hatásainak felmérésére szolgáló eszköz és folyamat. Végső célja, hogy jobb információs háttérű és nagyobb mértékben bizonyítékokon alapuló (evidence-based) politikai döntésekhez vezessen. Ami a „társadalmi hatásokat” illeti, a tanulmány kiindulópontként a társadalmi hatásokról a Bizottság útmutatójában² használt definíciót alkalmazta, majd az elemzés céljaira kialakította a saját értelmezését.³

A kutatást az Európai Politikai Tanulmányok Központjával (Centre for European Political Studies – CEPS) együttműködésben az Értékelő Partnerség (The Evaluation Partnership – TEP) végezte, 2008 novembere és 2010 áprilisa között. A munka három fő szakaszból állt:

1. A társadalmi hatáselemzéssel kapcsolatos megoldások általános áttekintése (feltérképezése) az EU-n belül nemzeti és (ahol lehetséges) regionális szinten.

¹ A teljes tanulmány és függelékei megtalálhatók angolul a következő helyen: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=hu&catId=751&newsId=935&furtherNews=yes>

² European Commission: Impact Assessment Guidelines, 15 January 2009, p. 35-36. URL: http://ec.europa.eu/governance/impact/commission_guidelines/docs/iag_2009_en.pdf

³ Vö. Végső Jelentés 1.2.2 fejezet

DOKUMENTUM

2. Tíz jól kimunkált/különösen érdekes társadalmi HE rendszer komparatív elemzése.

3. A kiválasztott HE rendszerek keretében elvégzett 30 konkrét társadalmi HE példából álló minta komparatív elemzése.

Fő következtetések és javaslatok

Nagy általánosságban a tanulmány kimutatta, hogy a legtöbb európai HE rendszerben a társadalmi HE még mindig gyerekcipőben jár. Ahol egyáltalán fellelhető, a társadalmi hatások elemzése gyakran kevésbé kidolgozott, mint a gazdasági vagy pénzügyi hatások elemzése. Kevés példa van olyan hatáselemzésre, amely alapos társadalmi hatáselemzést tartalmaz; ahol van ilyen, ott leggyakrabban speciális társadalmi célú politikákkal kapcsolatos.

Ez nem jelenti azt, hogy a vizsgált HE rendszerekben mindig szándékosan figyelmen kívül hagyták a társadalmi hatásokat. A társadalmi hatáselemzés viszonylag csekély súlya valamelyik alábbi tényező következménye is lehet: (1) a hatáselemzést (a társadalmi hatáselemzést is beleértve) általában nehéz hatékonyan összeegyeztetni és integrálni a korábban létező politikai folyamatokkal; (2) a társadalmi hatások értékelése különösen nehéz lehet; (3) egyes HE rendszerek (nyíltan vagy burkoltan) a gazdasági hatásokra helyezik a fő hangsúlyt.

Ugyanakkor e kutatás kiderítette, hogy lehetséges a hatékony társadalmi HE. Minden vizsgált rendszerben vannak jó gyakorlatokat mutató kis részek és/vagy elszigetelt példák. Bár az egyes rendszerek helyzete, a hatáselemzés eszközei és a konkrét esetek nagyon eltérőek, e tanulmány tíz közös kihívást azonosított, amelyekkel minden, hatékony társadalmi hatáselemző rendszert kialakítani kívánó országnak vagy régióknak számolnia kell.

Fő kihívás	Rövid leírás
1. HE elfogadása, fontosságának elismerése	Ahol az uralkodó politikai gondolkodás nem tekinti értéket termelő eszköznek és folyamatnak a hatáselemzést, ez könnyen egyszerű feladatkipipálássá válhat.
2. HE folyamat és időzítés	Ahhoz, hogy a HE teljes mértékben betölthesse a neki szánt szerepet, időben el kell kezdeni és olyan folyamatként (nem pedig egyszerű jelentésként) kell értelmezni, ami végigköveti és informálja a teljes politikaalakítási folyamatot.
3. Társadalmi hatások figyelembevétele iránti elkötelezettség	Még ott is de facto a gazdasági hatások vannak középpontban, ahol elvben a társadalmi hatások is részét képezik a hatáselemzésnek és az elemzés irányelvei azonos súlyt helyeznek a különböző pillérekre.

Fő kihívás	Rövid leírás
4. Társadalmi hatások definíciója	A „társadalmi hatások” kifejezés potenciálisan olyan tág, hogy a szakértőkön kívül nem sokat jelent az embereknek. Szükséges valamilyen pontosabb értelmezés, ami segíti a HE készítőit a releváns társadalmi hatások vizsgálatában.
5. Elemzés arányos szintje	Bár általánosan elfogadott, hogy az elemzés mélységének és hatókörének arányban kell lennie a valószínű hatás fontosságával, nagyon nehéz az ennek az alapelvnek a gyakorlati érvényesítéséhez szükséges kritériumok és mechanizmusok meghatározása.
6. Elemzési módszerek, eszközök és adatforrások	A hatékony társadalmi hatáselemzést nehezítő egyik leggyakrabban idézett probléma a társadalmi hatások kvantitatív vizsgálatát segítő megfelelő eszközök, modellek és adatforrások hiánya. A legtöbb társadalmi HE tisztán kvalitatív jellegű, és gyakran felszínes.
7. Képesség és szakértelem	Annak érdekében, hogy még a szociálpolitikával rendszeresen nem foglalkozó köztisztviselők is rendelkezzenek a társadalmi HE elvégzéséhez szükséges tudással, a nyomtatásban megjelenő útmutatást más módszerekkel – például képzéssel és ad hoc tanácsadással – kell kiegészíteni.
8. Érintettek bevonása	Megfelelő becsatornázás és felhasználás esetén az érintettek (stakeholders) hozzájárulása és a tőlük kapott visszacsatolás nemcsak hatékony minőségellenőrzési mechanizmust jelent, hanem fontos adat- és információforrásként is szolgálhat a (társadalmi) hatások elemzésében.
9. HE mint a politikai döntéshozatal segítője	A HE egyik legfontosabb célja a politikai döntéshozatali folyamat informálása, főként a kormányzás törvénykezéssel foglalkozó ágazatában. Jelenleg viszont az a helyzet, hogy a politikai döntéshozatalban részt vevő politikusok meglehetősen korlátozottan használják a hatáselemzések nyújtotta információkat.
10. Minőségellenőrzés és rendszer-felülvizsgálat	A HE minőségének biztosításához elengedhetetlenek a hatékony (külső és belső) ellenőrző mechanizmusok. A társadalmi dimenzió ritkán jelenik meg az integrált HE rendszerek központi minőségellenőrzésében és felülvizsgálatában.

A fenti kihívások némelyike (pl. a HE folyamat időzítése, vagy a hatékony minőségellenőrzés és rendszer-felülvizsgálat szükségessége) a HE összes elemére vonatkozik, míg mások csak a HE társadalmi dimenziójával kapcsolatosak. A tanulmány a speciálisan a társadalmi hatáselemzéssel kapcsolatos elemekre összpontosítva a továbbiakban a következő három alapkérdésre adható lehetséges válaszokat vizsgálja.

DOKUMENTUM

(1) Hogyan biztosíthatják a tagállamok, hogy azonos értelmezés alakuljon ki a releváns társadalmi hatás jelentéséről?

Szükséges valamilyen formájú útmutatás annak érdekében, hogy orvosolni lehessen a hatáselemzést készítő (valamint a menedzserek és felhasználók) körében azzal kapcsolatban tapasztalható egységes felfogás hiányát, hogy mi a HE folyamat részeként vizsgálandó társadalmi hatás. Egyes országok és régiók listákat készítettek a társadalmi hatások típusairól, de ezek jellemzően túl hosszúak és bonyolultak, gyakran tartalmazznak ködös megfogalmazásokat, ismétléseket és/vagy átfedéseket. E tanulmány azonban kimutatta, hogy a társadalmi hatások óriási többsége egy viszonylag korlátozott számú hatástípust tartalmazó listában összegezhető, mely a következő:

1. Foglalkoztatás (beleértve a munkaerő-piaci jogokat és standardokat)
2. Jövedelem
3. Szolgáltatásokhoz (pl. oktatáshoz, szociális szolgáltatásokhoz) való hozzáférés
4. Az alapvető jogok (benne az egyenlőség) tiszteletben tartása
5. Közegészségügy és biztonság

E felsorolás lefedi a hatáselemzésekben vizsgált hatások nagy többségét. Fontos dolog, hogy a fenti listában nem található egyes társadalmi hatás kategóriák vagy elemzési típusok az öt paraméter és bizonyos lakosságcsoportok kombinációjával ténylegesen szintén szerepelnek a felsorolásban. Például társadalmi befogadáson rendezen a listában szereplő elemek legtöbbször vagy mindegyikének a kombinációja révén előálló eredményt értjük, mikor ezeket a társadalmi kirekesztés által veszélyeztetett csoportokra alkalmazzuk. Ezért javasoljuk, hogy a hiányok és átfedések kiszűrésének szem előtt tartásával, és végső soron az egyszerűbb és világosabb társadalmi hatás útmutató elkészítésének igényével, a tagállamok ezen öt széles társadalmi hatás kategória szemüvegén keresztül vizsgálják meg a vonatkozó HE rendszereiket (legyenek ezek akár integrált rendszerek vagy speciális hatás-tesztek).

(2) Hogyan biztosíthatják a tagállamok a releváns társadalmi hatások azonosítását és figyelembevételét, különösen a HE folyamat korai szakaszaiban?

Mivel sok HE rendszerben a gazdasági hatások vizsgálata áll a középpontban, a tagállamoknak tisztázniuk kellene, hogy a társadalmi hatásvizsgálatnak valóban az integrált HE részét kell-e alkotnia, valamint azt is, hogy ez miként illeszkedik a költség-haszon elemzés elvégzését célzó vizsgálat (vélt vagy valós) szükségességéhez, és hogyan egyeztethető össze azzal. Ha a társadalmi hatáselemzést a HE kulcselemének tartjuk, akkor ezt világosan ki kell mondani az írott útmutatóban és a HE képzési kurzusokon. Ezenkívül ideális esetben a társadalmi dimenzióknak a HE rendszer felülvizsgálatában és az ad hoc tanácsadásban is biztosítani kell a képviselőket (pl. szakértői hálózatok létrehozásával).

Gyakorlatiasabb szinten megfelelő átvilágítási eljárások vagy eszközök szükségesek annak érdekében, hogy képessé tegyék és ösztönözzék a köztisztviselőket a társadalmi hatások komoly figyelembevételére a HE készítésekor. Számos rendszerben már vannak ilyen eszközök, de néha

ezek nem túl jól tervezettek. A társadalmi hatások alapvető átvilágítási keretének tömörnek és könnyen érthetőnek kell lennie, valamint világos módon kell irányítania a HE készítőinek gondolkodási folyamatát. Egy ilyen keretet a fent felsorolt öt alapvető hatáskategóriára lehetne építeni, annak tisztázását kérve az elemzés készítőitől, hogy az egyes hatás típusok esetében valószínűsíthető módon mely csoportok lesznek érintettek.

(3) Milyen megközelítéseket, eszközöket és adatforrásokat kell használni a releváns társadalmi hatások vizsgálatában?

A legtöbb HE rendszer kvantitatív ambíciói és a kvalitatív valósága közötti feszültség a tanulmány egyik kiemelkedő témája volt. A társadalmi hatások kvantitatív mérésére szolgáló eszközökkel, módszerekkel és adatforrásokkal kapcsolatos tudás fejlesztése és elterjesztése egyértelműen az egyik kiemelkedő prioritás. A monetizált módszerek esetében a meglévő modellek ismeretének és használatának szélesítésére kell koncentrálni (elsősorban a foglalkoztatási és jövedelmi hatások vizsgálatában), és ezen, valamint más modellek továbbfejlesztésére kell összpontosítani, hogy alkalmassá váljanak a hatáselemzés földrajzi és politikai horizontjának kiterjesztésére. A kvantitatív (nem monetizált) elemzés javításához a releváns adatforrások és indikátorok kialakítása és használata szükséges (e törekvés egyúttal elő is segítené ezek létrejöttét).

Fontos azonban, hogy reális várakozásaink legyenek arra vonatkozóan, hogy milyenfajta társadalmi hatásokat lehet könnyebben kvantifikálni, és hogy az elemzésnek melyek esetében kell az esetek többségében kvalitatív maradnia, ez utóbbiakra vonatkozóan pedig alapos és erőteljes társadalmi hatáselemzést kell kialakítani. Ez többek között úgy tehető meg, hogy világosabb útmutatást adunk arról, hogy (szemben a felszínes említéssel) mit jelent a kvalitatív „elemzés”, de az is elősegítheti az ilyen irányú változást, hogy az érintettekkel folytatott konzultációk szélesebb körű és jobb felhasználásával szélesítjük a rendelkezésre álló evidenciabázist. Az ex post értékelés és az ex ante hatáselemzés közötti kapcsolat erősítése egy újabb kulcsterület a társadalmi hatáselemzés erősítésének és a múlt tapasztalataiból való tanulásnak.

Az Európai Bizottság és a szociális védelem és társadalmi befogadás területén alkalmazott nyitott koordinációs módszer (OMC SPSI) szerepe

A fent megfogalmazott három kérdéssel kapcsolatosan az Európai Bizottság és/vagy az OMC SPSI a következőkkel támogathatja a tagállamoknak a társadalmi hatások jobb megértésére, azonosítására és elemzésére irányuló erőfeszítéseit:

- Rendszeres workshopok, képzések és/vagy benchmarking gyakorlatok tartása a jelenlegi társadalmi HE megoldásairól, azzal a céllal, hogy egy „tanuló-hálózatot” hozzanak létre.
- E célra kifejlesztett online eszközök létrehozása a társadalmi hatáselemzések számára, benne társadalmi hatáselemzésekből álló példatár-ral.
- A HE és az Európa 2020 stratégián belüli indikátor célkészletek közötti kapcsolatok és tanulási lehetőségek kutatása, és/vagy az EU strukturális politikáinak elemzése.

- Az erőforrások EU-szintre koncentrációja adatbázisok, összetett statisztikai és modellező eljárások létrehozásának támogatására a társadalmi HE területén.

Fő megállapítások

A következő rész a kutatás három fázisából származó fő megállapításokat veszi sorra, amelyeken a következtetések és a fent vázolt javaslatok alapulnak. A helyzet feltérképezése (1. szakasz) során elért fő eredmények:

- 2009 elején a 27 tagállam közül 21-ben volt valamilyen formájú integrált HE rendszer. Ezek közül sokat viszonylag újonnan hoztak létre, vagy viszonylag nemrég alakítottak át. Néhányat a többiek közül éppen akkor készültek felülvizsgálni.

- Az integrált HE rendszerrel nem rendelkező tagállamok többségében azonban van valamilyen egyéb eszköz az új politikák vagy törvények valószínűsíthető hatásainak ex ante áttekintésére, bár ezek gyakran kevésbé szisztematikusak és inkább ad hoc jellegűek. Néhány ország éppen tervbe vette a formális integrált HE rendszer közeljövőben történő bevezetését.

- Az EU tagállamaiban a társadalmi hatáselemzésnek két fő formája van. Az egyiket egy olyan integrált HE részeként végzik, amely egy javaslat összes fontos hatását megvizsgálja, legyenek ezek gazdasági, környezeti vagy társadalmi jellegűek; a másik forma a speciális hatás-teszt, amely csak egy speciális társadalmi hatástípussal foglalkozik (pl. a nemek közötti egyenlőséget érintő, vagy egészségügyi hatások).

- Összességében a kutatás megállapította, hogy az új javaslatok valószínű társadalmi hatásait felmérő valamilyen mechanizmus (integrált HE rendszer, speciális hatás-teszt, vagy más eszközök és eljárások) a 27 közül 25 országban és számos régióban létezik.

- E rendszerek és mechanizmusok jellemzői nagymértékben különböznek, pl. a vizsgált társadalmi hatások fajtái, a követendő szabályok és eljárások és a különböző szereplők részvétele terén.

- A helyzet feltérképezésének eredményei alapján megállapítható, hogy sok (ha nem is a legtöbb) tagállamban jelentős eltérés van a formális HE szabályok és követelmények, illetve a között, ami a gyakorlatban ténylegesen történik. Ez részben sok HE rendszer viszonylag újonnan történt bevezetésének vagy felülvizsgálatának tudható be.

A kutatás 2. szakasza tíz, a feltérképezési szakasz eredményei alapján különösen kidolgozottnak vagy érdekesnek tűnő társadalmi HE rendszert elemzett. Az elemzés fő eredményei a következők:

- A Cseh Köztársaságban, Finnországban és Lengyelországban a társadalmi hatásokat integrált HE részeként vizsgálják. Dániában és Hollandiában a társadalmi hatások nem szerepelnek az integrált HE vizsgálataiban, hanem külön tesztek (különösen a gender HE) vannak speciális társadalmi hatások felmérésére. Írországban, az Egyesült Királyságban, Flandriában és Észak-Írországban mindkét módszer fellelhető (pl. integ-

rált HE a társadalmi hatások elemzésére, amit egy vagy több speciális teszttel – például egyenlőségi hatáselemzéssel – egészítenek ki).

- A legtöbb vizsgált integrált HE rendszer a jobb szabályozást célzó törekvések jegyében született (néha olyan nemzetközi szervezetek biztatására és ösztönzésére, mint az OECD vagy az EU), általában a szükségtelen adminisztratív és/vagy szabályozási terhek minimalizálásának középpontba állításával. Társadalmi megfontolások általában nem játszottak kulcsszerepet e rendszerek létrehozásában, bár az utóbbi időben megfigyelhető a törekvés a fenntartható fejlődés mindhárom pillérét (gazdasági, környezeti, társadalmi) figyelembe vevő „integrált” rendszerre.

- A speciális hatás-tesztek általában a kormány prioritásainak vagy akár egyes eseményeknek és helyzeteknek a visszatükröződései, mint például a pedofília-esetek Flandriában az 1990-es évek végén (→ ifjúsági HE), a vallási közösségek közötti feszültségek Észak-Írországban (→ egyenlőségi HE), az Egyesült Királyságban a rendőrségen belül intézményes rasszizmust kimutató jelentés (→ rasszok közötti egyenlőségi HE), vagy az ír 1997-es Szegénység Elleni Stratégia (→ szegénység HE).

- Jelentős eltéréseket mutat az arra vonatkozó útmutatás és orientálás mennyisége, hogy a társadalmi hatások mely típusait kell (ha kell egyáltalán) megvizsgálni, és hasonló a helyzet akkor is, ha azt vizsgáljuk, hogy mely hatások azok, amelyeket az adott ország gyakorlata alapján mindig elemezni kell. Egyes rendszerek (például a finn) részletes listát adnak az ellenőrzendő társadalmi hatásokról, mások (például az Egyesült Királyságban) meglehetősen elnagyoltak maradnak.

- A különböző útmutatásokat tartalmazó dokumentumokban explicit módon leggyakrabban említett társadalmi hatástípusok az egyenlőségi hatások (a tíz rendszer közül hétben), egészségügyi hatások (hat), és foglalkoztatási hatások (öt). Ugyanakkor az egyes rendszerekben jelentősen eltér e tág kategóriák definiálása, egyes országokban pedig az útmutató egyáltalán nem definiálja vagy kategorizálja a társadalmi hatásokat. Ahol megállapítanak kategóriákat, néha különböző megközelítéseket alkalmaznak: egyesek hatástípusokat definiálnak, mint amilyen a foglalkoztatási és egészségügyi (pl. Lengyelország), mások viszont a vizsgálandó érintett csoportokra, például a szegénység által veszélyeztetettekre összpontosítanak (például Írország).

- Az egyes eseteket vizsgálva jelentősen eltérő nagyságú az a tér, amelyben a társadalmi hatások tényleges elemzése zajlik, és ugyancsak különböző az elemzés mélysége és érvénye is. Általában elmondható, hogy a javaslatok összes valószínű társadalmi hatásának átfogó és következetes értékelése olyan kihívást jelent, amellyel a vizsgált rendszerek egyikében sem tudtak teljesen megbirkózni.

- Az egyik alapvető probléma, hogy az integrált HE rendszerek a valószínű társadalmi hatások és az egyéb fontos hatások együttes azonosítására és értékelésére ösztönzik a hivatalnokokat, de túlnyomórészt e hivatalnokokra bízzák annak eldöntését, hogy mely társadalmi hatások relevánsak és fontosak (vagy hogy egyáltalán vannak-e ilyenek). Ha a hivatalnokok nem értik meg teljesen, hogy mit jelentenek a társadalmi hatások, és/vagy úgy gondolják, hogy a saját hierarchia-rendszerükben a társadalmi hatásokat nem tekintik prioritásnak, akkor az értéke-

DOKUMENTUM

lés könnyen felületes marad (vagy egyáltalán semmilyen értékelést sem készítenek).

- A megfelelő módszerek, eszközök és adatok hiánya egy újabb kihívást jelent a társadalmi HE számára. A legtöbb HE rendszer megköveteli (vagy legalábbis ösztönzi), hogy a hatásvizsgálat készítsen monetizált költség–haszon elemzést. Mivel a legtöbb társadalmi hatást nehéz pénzben megbecsülni, gyakran összeegyeztethetetleneknek tartják őket a HE formával, és így csak futólagosan foglalkoznak velük, vagy akár nagyrészt tudomást sem vesznek róluk.

- A legtöbb politikai döntéshozó megszokta, hogy a javaslatait igazolnia kell gazdasági és pénzügyi szempontból, sokuknak viszont valami idegen dologként jelenhet meg a társadalmi hatások értékelésének gondolata. A társadalmi HE erősítésének egyik kulcsa a hivatalnokok tudatosságának, tudásának és szakértelmének növelése az egész kormányzati szférában. Néhány ország és régió ezt részletes írásos útmutatóval vagy speciális képzésekkel próbálta elérni, amelyek bizonyos mértékig hatékonyak lehetnek. De arra is szükség van, hogy a sajátos társadalmi felelősséggel vagy szakértelemmel rendelkező testületek (a minisztériumokon belül, közöttük, vagy akár rajtuk túl, mint a tudományos intézmények) nagyobb mértékben vegyenek részt ad hoc tanácsadás, támogatás és minőség-ellenőrzés biztosításában, ha és amikor ez szükséges.

- Az érintettekkel folytatott konzultáció a társadalmi HE egy újabb kulcseleme, különösen, ha erre idejekorán sor kerül a HE folyamatban. Hatékony minőség-ellenőrzésnek bizonyulhat, ha az érintett felek lehetőséget kapnak a HE véleményezésére és bírálatára, és ez a valószínű társadalmi hatásokkal kapcsolatos pótlólagos információt és bizonyítékokat is eredményezhet. A nem megfelelő időzítés vagy becsatornázás, valamint az eredmények felhasználásával és elterjesztésével kapcsolatos átláthatóság hiánya azonban jelentősen akadályozhatja az érintettekkel folytatott konzultációk hatékonyságát.

A kutatás harmadik szakasza különböző törvénykezésekkel és politikaterületekkel kapcsolatos társadalmi hatáselemzéseket tartalmazó mintát vizsgált, fő eredményei az alábbiakban összegezhetők:

- Az integrált hatáselemzések összehasonlító vizsgálata feltárta, hogy a társadalmi hatások különböző típusaira vonatkozó feltevéseket főleg két tényező alakítja: a szóban forgó politika jellege és az általa szolgált sajátos társadalmi célok, valamint (ahol ez érvényes) a kötelezően vizsgálandó hatások. Más szóval, a hatáselemzések a legvalószínűbb módon a következő esetekben végeztek mélyszégi értékelést: (1) a politikák speciális társadalmi haszna (ahol ezeket fel lehetett használni a javaslat igazolására), és (2) a valószínű társadalmi költségek és/vagy hasznok azokon a területeken, ahol kötelező az értékelés (például a foglalkoztatás Lengyelországban és az egyenlőség az Egyesült Királyságban). Más társadalmi hatásokat gyakran emlegettek, de ritkán vizsgáltak valamennyire is részletesen.

- A konkrét példák áttekintése is megerősítette, hogy a társadalmi hatások értékelése az esetek többségében nagyrészt vagy akár teljesen

kvalitatív maradt – bár egyéb (főleg gazdasági és pénzügyi) hatásokat gyakrabban kvantifikáltak, ill. monetizáltak.

- Az áttekintett hatáselemzések számos érdekes példát tartalmaznak a társadalmi hatáselemzésekben használt kvalitatív és kvantitatív technikákra és eszközökre (például több szempontú elemzés a nehezen kvantifikálható hatások összehasonlítására, különböző módszerek a megnövekedett foglalkoztatás és javuló készségek előnyeinek monetizálására, az intézkedések különböző népességcsoportok jövedelmére gyakorolt elosztási hatásainak felbecsülésére használható mikroszimulációs modellek, a hátrányos helyzetű területekre gyakorolt hatást meghatározó módszer). A társadalmi hatáselemzés gyakorlatában az ilyen viszonylag kifinomult módszerek együtt találhatóak az arra vonatkozó tisztán narratív, gyakran nagyon rövid leírásokkal, hogy valószínűleg milyen társadalmi hatások érvényesülnek, gyakran anélkül, hogy bármilyen bizonyítékot szolgáltatnának ennek igazolására, vagy lehetővé tennék a hatások nagyságrendjének megértését.

- Ami a speciális hatás-tesztet illeti, a tanulmány az egyenlőség, szegénység, gyermek hatáselemzésből és jövedelmi hatás-tesztekből származó példákat vizsgált meg. Ezen eszközök mindegyike egyértelműen képes egy speciális társadalmi hatástípus mélységi elemzésére, és sok áttekintett példa nagyon hasznos és fontos eredményre vezetett.

- Az ilyen speciális hatás-tesztek használatának gyakorisága azonban jellemzően meglehetősen alacsony marad (hacsak nem teszik kötelezővé az összes javaslatra vonatkozóan), és a hasznosságuk jelentős mértékben attól függ, hogy mennyire releváns a speciális hatás a szóban forgó javaslat szempontjából. Ahol nem ez a helyzet, az ilyen teszteket túlzottan merevnek, fárasztónak és terhesnek tarthatják, és ezek kétes hasznú eredményekre vezethetnek.

Fordította Nyilas Mihály